

DIGITALIZATION IN THE JUDICIAL SYSTEM OF UZBEKISTAN AND COMPLIANCE WITH PROCEDURAL DEADLINES

Sitora Odilova

Independent researcher at

Tashkent State Law University

sodilova41@gmail.com

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: digitalization, E-SUD, procedural deadlines, judiciary, electronic justice, monitoring, access to justice.

Received: 11.12.25

Accepted: 12.12.25

Published: 13.12.25

Abstract: This article analyzes the process of digitalization in Uzbekistan's judicial system and its impact on compliance with procedural deadlines. The study highlights the role of the E-SUD electronic system, online court hearings, and automated monitoring mechanisms in improving judicial efficiency. It also discusses technical, legal, and organizational challenges and suggests solutions. The author concludes that digital transformation in the judiciary strengthens procedural discipline, reduces human error, and ensures timely access to justice.

O'ZBEKISTON SUD TIZIMIDA RAQAMLASHTIRISH VA PROTSESSUAL MUDDATLARGA RIOYA ETILISHI

Sitora Odilova

Mustaqil izlanuvchi

Toshkent davlat yuridik universiteti

sodilova41@gmail.com

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: raqamlashtirish, E-SUD, protsessual muddatlar, sud tizimi, elektron sudlov, monitoring, adolatli sudlov.

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston sud tizimini raqamlashtirish jarayoni va uning protsessual muddatlarga rioya etilishiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda E-SUD elektron tizimi, onlayn sud majlislari va avtomatlashtirilgan monitoring mexanizmlarining sud faoliyatini tezlashtirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek,

texnik, huquqiy va tashkiliy muammolar hamda ularni bartaraf etish yo'llari ko'rsatib o'tilgan. Muallif sud tizimining raqamlashtirilishi protsessual intizomni mustahkamlash, inson omilini kamaytirish va odil sudlovga o'z vaqtida erishish kafolatini yaratishda muhim omil ekanini asoslaydi.

ЦИФРОВИЗАЦИЯ СУДЕБНОЙ СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА И СОБЛЮДЕНИЕ ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ СРОКОВ

Ситора Одилова

Независимый исследователь

Ташкентского государственного юридического университета

sodilova41@gmail.com

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: цифровизация, E-SUD, процессуальные сроки, судебная система, электронное правосудие, мониторинг, доступ к правосудию.

Аннотация: В данной статье анализируется процесс цифровизации судебной системы Узбекистана и её влияние на соблюдение процессуальных сроков. Исследование освещает роль электронной системы E-SUD, онлайн-судебных заседаний и автоматизированных механизмов мониторинга в повышении эффективности судебной деятельности. Также рассматриваются технические, правовые и организационные проблемы и пути их решения. Автор приходит к выводу, что цифровизация судебной системы способствует укреплению процессуальной дисциплины, снижению влияния человеческого фактора и обеспечению своевременного доступа к правосудию.

Kirish. O'zbekiston sud tizimida raqamlashtirish jarayoni oxirgi o'n yillikda sezilarli sur'atlar bilan amalga oshirila boshlandi. Bu yo'nalishdagi dastlabki qadamlar 2012-yilga to'g'ri keladi. Xususan, Prezidentning 2012-yil 2-avgustdagi PF-4459-son Farmoni va Vazirlar Mahkamasining 2012-yil 10-dekabrdagi 346-son qarori asosida sud tizimiga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini bosqichma-bosqich joriy etish yo'lga qo'yildi. Bu hujjatlar asosida elektron sudlov tizimlarini yaratish, ularni joriy qilish va texnik infratuzilmani rivojlantirish bo'yicha huquqiy zamin shakllantirildi.

Mazkur islohotlarning amaliy natijasi sifatida 2013-yilda O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi va BMT Taraqqiyot Dasturi hamkorligida "E-SUD" milliy elektron sudlov axborot tizimi

ishlab chiqildi. Dastlab bu tizim tajriba tariqasida Toshkent viloyatining Zangiota tumanlararo sudida sinovdan o'tkazildi. Ayniqsa, fuqarolik ishlari bo'yicha buyruq tartibida ish yuritish yo'nalishida sudga da'vo arizasini topshirish, ularni ro'yxatga olish, sud qarorlarini rasmiylashtirish va yuborish kabi bosqichlar to'liq avtomatlashtirildi. Bu esa sud ishlarini tezlashtirish, inson omilining ta'sirini kamaytirish va protsessual muddatlarga qat'iy rioya etilishini ta'minlash imkonini berdi.

Keyingi yillarda E-SUD tizimi boshqa tuman va hududiy sudlarga ham joriy qilindi. Bu tizim orqali foydalanuvchilar sudga murojaat qilish, hujjatlarni yuklash, holatni kuzatish va qarorlarni onlayn olish imkoniyatiga ega bo'ldi. 2014-yilda AQSh Xalqaro taraqqiyot agentligi (USAID) bilan hamkorlikda "O'zbekistonda qonun ustuvorligi yo'lida hamkorlik" loyihasi boshlangan bo'lib, bu loyiha sud jarayonlariga xalqaro tajriba va raqamli texnologiyalarni yanada keng tatbiq etishga xizmat qildi.

Mazkur raqamlashtirish choralari natijasida sudlarning ish yuritish sifati va tezligi oshdi, ayniqsa fuqarolarning arizalariga qonunchilikda belgilangan muddatlarda javob qaytarish holatlari sezilarli darajada yaxshilandi. Protsessual muddatlarga rioya etilishida inson omiliga bog'liq xatoliklar kamaydi, avtomatlashtirilgan eslatmalar, elektron monitoring va tizimli hisobotlar orqali sudya va xodimlarning muddatlar ustidan nazorati kuchaydi.

Biroq, amaliyotda ayrim texnik, tashkiliy va institutsional to'siqlar mavjud bo'lib qolmoqda. Masalan, ayrim hududlardagi sudlar texnik jihozlar bilan yetarlicha ta'minlanmagan, foydalanuvchilar (fuqarolar, advokatlar)ning raqamli ko'nikmalari pastligi, elektron tizimlar sinxronlashmaganligi protsessual muddatlarning uzayishiga sabab bo'lishi mumkin. Shuningdek, E-SUD tizimi orqali yuborilgan hujjatlarning ayrim holatlarda kechiktirib ko'rib chiqilishi, texnik nosozliklar yoki internet tarmog'ining zaifligi tufayli yuzaga kelayotgan muammolar ham muddatlarga rioya etilishi masalasida noaniqliklar tug'diradi.

Shunga qaramay, O'zbekistonda sud tizimining raqamlashtirilishi protsessual intizomni mustahkamlash, sudlov samaradorligini oshirish va adolatli qarorlarni o'z vaqtida qabul qilish bo'yicha muhim qadam bo'ldi. Kelgusida bu tizimni takomillashtirish orqali mavjud kamchiliklarni bartaraf etish va protsessual muddatlarga rioya qilishning sifatini yanada oshirish mumkin.

Asosiy qism. Bugungi kunga kelib, O'zbekiston sud tizimida bir qator zamonaviy elektron axborot tizimlari va interaktiv platformalar joriy etilgan bo'lib, ular protsessual jarayonlarning raqamlashtirilishiga xizmat qilmoqda. Xususan, "Adolat" axborot tizimlari majmuasi ishlab chiqilib, fuqarolik, jinoyat, ma'muriy va iqtisodiy yo'nalishdagi barcha instansiya sudlari faoliyati yagona platforma doirasida integratsiya qilindi.

Sud tizimida “E-XSUD” va “E-SUD” axborot tizimlari, shuningdek, markazlashgan elektron ma’lumotlar bazalari joriy etilgan bo’lib, ular fuqaro va tadbirkorlarga quyidagi imkoniyatlarni taqdim etmoqda:

- sudga onlayn murojaat qilish;
- hujjatlarni elektron shaklda taqdim etish;
- ish holatini real vaqt rejimida kuzatib borish.

Mazkur imkoniyatlar “my.sud.uz” interaktiv portali orqali amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, sud tizimining statistik ma’lumotlari bilan real vaqt rejimida tanishish imkonini beruvchi “stat.sud.uz” sayti ham ishga tushirilgan.

Sud hujjatlarining ijrosini nazorat qilish borasida ham muhim qadamlar tashlangan. Jumladan, Adliya vazirligi huzuridagi Majburiy ijro byurosi bilan hamkorlikda “Sud.ijro.uz” elektron tizimi joriy etilib, u orqali sudlar tomonidan chiqarilgan ijro varaqalari va sud buyrug’i elektron raqamli imzo (ERI) bilan tasdiqlangan holda bevosita majburiy ijro organlariga yuborilishi yo’lga qo’yilgan (Oliy sud, 2023).

O‘zbekiston Respublikasining “Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to’g’risida”gi Qonuniga kiritilgan o’zgartirishlarga muvofiq, endilikda ijro varaqasi yoki sud buyrug’i sudya tomonidan elektron imzo bilan tasdiqlangan holda yuborilishi mumkin va u qonuniy kuchga ega hisoblanadi (O‘zbekiston Respublikasi Qonuni, 2021).

Shuningdek, ijro hujjati qabul qilinganligi va ijro ishi qo’zg’atilganligi haqida taraflarga SMS-xabar yoki elektron pochta orqali avtomatlashtirilgan tarzda bildirishnoma yuborish mexanizmi yo’lga qo’yilgan. Ushbu chora-tadbirlar ijro jarayonlarini tezlashtirish, ularning o’z vaqtida boshlanishi va asossiz kechikishlarning oldini olishga xizmat qilmoqda.

Raqamlashtirishning sud ishlari muddatlariga ta’siri

O‘zbekiston sud tizimini raqamlashtirish yo’nalishida amalga oshirilgan chora-tadbirlar sud ishlarini ko’rib chiqish muddatlariga sezilarli darajada ijobiy ta’sir ko’rsatmoqda. Jumladan, E-SUD axborot tizimining joriy etilishi fuqarolik ishlari bo’yicha sud amaliyotida ko’rib chiqish muddatlarining qisqarishiga xizmat qilmoqda.

Xususan, da’vo arizalarini sud tomonidan ko’rib chiqish jarayonida samaradorlik oshganligi kuzatilmoqda. Ilgari fuqarolik ishlari doirasida oddiy talablar asosida chiqariladigan sud buyrug’i bir necha kun davomida tayyorlanar edi. Bugungi kunda esa ushbu protsessual hujjatni elektron shaklda bir necha soat ichida rasmiylashtirish imkoniyati yaratilgan (tegishli axborot manbalariga ko’ra). Bu esa ish yuritish muddatlarini sezilarli darajada qisqartirishga yordam bermoqda.

Sud ishlarining tezkor ko’rib chiqilishiga xizmat qilayotgan yana bir muhim omil — onlayn videokonferensaloqa orqali sud majlislarini o’tkazish amaliyotining kengayishidir. Mazkur

yondashuv taraflarning sud binosiga kelishiga sarflanadigan vaqtni kamaytiradi, shuningdek, masofadan ishtirok etish imkonini yaratib, sud majlislarini o‘z vaqtida o‘tkazishga zamin yaratadi.

Fuqarolik protsessida ham raqamlashtirishning ijobiy ta’siri sezilmoqda. Xususan, ajrim bilan bog‘liq protseduralarni videoaloqa vositasida masofadan turib o‘tkazishga imkon beruvchi normalar qonunchilikka kiritilgan. Bu esa ayniqsa pandemiya va karantin davrida o‘zining dolzarbligini namoyon qildi. Sud jarayonlari to‘xtab qolmasdan, masofaviy shaklda davom ettirildi va protsessual muddatlarning buzilishining oldi olindi.

Umuman olganda, O‘zbekiston sud tizimining bosqichma-bosqich raqamlashtirilishi nafaqat sud ishlarining samaradorligini oshirish, balki protsessual muddatlarga rioya etilishini ta’minlashda ham muhim omil sifatida e’tirof etilmoqda. Biroq, bu jarayonda sudlarning ish hajmi ortib borayotganini ham inobatga olish lozim. So‘nggi yillarda fuqarolik sudlariga murojaatlar soni barqaror sur‘atlarda oshib bormoqda. Jinoyat ishlari bo‘yicha sudlar faoliyatida ham ishlar sonining keskin kamaygani kuzatilmayapti.

Mazkur holat shuni ko‘rsatadiki, agar raqamli texnologiyalar joriy etilmagan bo‘lganida, sud tizimi protsessual muddatlarga rioya qilishda sezilarli muammolarga duch kelgan bo‘lar edi. Elektron ish yuritish tizimlari aynan shunday holatlarning oldini olishda muhim vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Jumladan, sudyalarda uchun ishlarni ustuvorlik darajasi va ish hajmiga qarab tartiblash, rejalashtirish imkoniyati yaratilgan. Bu esa o‘z navbatida ish yuritishda inson omili sababli yuzaga keladigan xatoliklar, kechikishlar va chalkashliklarning oldini olishga xizmat qilmoqda.

Amaliyotda bunga bir qator misollarni keltirish mumkin. Masalan, sud majlisining bayonnomasi endilikda sud kotibi tomonidan maxsus elektron dastur orqali yuritilmoqda, sudyaga esa ushbu bayonnomani elektron raqamli imzo bilan tasdiqlash kifoya. Natijada bayonnoma tayyorlashga ketadigan vaqt ancha qisqardi.

Bundan tashqari, sud qarorlarini yozishda ham tayyor andazalardan (shablonlardan) foydalanish amaliyoti kengaymoqda. E-SUD tizimi doirasida ayrim toifadagi ishlar uchun namunaviy qarorlar shakllarining mavjudligi, sudyaga matnni qayta yozish zaruriyatini kamaytiradi va shunday yo‘sinda sud qarorlarini tayyorlashga ketadigan vaqtni qisqartiradi.

Shu tariqa, raqamlashtirish nafaqat sudyalarda ishini yengillashtirmoqda, balki sud yurituvining ichki jarayonlarini tizimli va aniq tartibga solish orqali protsessual muddatlarga qat’iy rioya etilishini ta’minlayapti.

Sud tizimini raqamlashtirish jarayonida uchrayotgan muammolar va kamchiliklar. Sud tizimida raqamlashtirish jarayoni protsessual muddatlarga rioya etish imkoniyatlarini kengaytirayotgan bo‘lsa-da, amaliyotda bu yo‘nalishda bir qator muammo va kamchiliklar ham mavjudligi kuzatilmoqda. Ular quyidagi asosiy to‘rt guruhga ajratish mumkin.

Birinchiidan, texnik infratuzilma bilan bog'liq muammolar. Bugungi kunda barcha sud organlari zamonaviy kompyuter texnikasi, yuqori tezlikdagi internet va barqaror tarmoq bilan to'liq ta'minlangan, deb aytish qiyin. Aksincha, ayrim olis hududlardagi tumanlar sudlarida internet tezligining pastligi, videokonferensaloqa sifatsizligi, texnik vositalarning eskirganligi kabi holatlar kuzatilmoqda. Bu esa sud majlislarining o'z vaqtida o'tkazilmasligiga, ayrim hollarda esa umuman bekor qilinishiga sabab bo'lmoqda. Natijada, protsessual muddatlarning buzilishi xavfi yuzaga keladi.

Ikkinchiidan, inson resurslari va raqamli ko'nikmalar masalasi. Sud tizimida faoliyat yuritayotgan barcha xodimlar, ayniqsa, sudylar va sud kotiblari zamonaviy raqamli texnologiyalarni to'liq va samarali qo'llay olish darajasiga ega emaslar. Bu esa yangi tizimlarga moslashuvni sekinlashtiradi. Raqamlashtirishdan kutilayotgan samaraga erishish uchun kadrlar o'rtasida doimiy ravishda o'qitish, malaka oshirish va amaliy ko'nikmalarni shakllantirish zarur. Aks holda, elektron tizimlardan foydalanish bo'yicha xatoliklar yuzaga keladi va bu sud ishlarining kechikishiga olib keladi.

Uchinchiidan, huquqiy tartibot va normativ-huquqiy baza muammolari. Ayni paytda fuqarolik protsessida elektron hujjatlar, ayniqsa, elektron dalillar bilan bog'liq normalar to'liq ishlab chiqilmagan. Ularni rasmiy tan olish, huquqiy kuchga egaligini baholash, dalil sifatida qabul qilish tartiblari amaliyotda turlicha talqin qilinmoqda. Sudylar bu kabi holatlarda qo'shimcha ehtiyot choralarini ko'rishga, ekspertiza tayinlashga yoki qo'shimcha izohlar so'rashga majbur bo'ladilar. Bu esa, o'z navbatida, ish yuritish muddatining cho'zilishiga olib keladi.

To'rtinchiidan, idoralararo integratsiya darajasining pastligi. Hozirgi kunda turli davlat idoralari (sud, prokuratura, tergov organlari, Majburiy ijro byurosi va boshqalar) o'rtasida yagona elektron platforma joriy etish ishlari boshlangan bo'lsa-da, bu jarayon to'liq yakuniga yetkazilmagan. Sudlar ba'zi hollarda hali ham rasmiy qog'oz so'rovlar orqali ma'lumot olishga majbur bo'lishmoqda. Masalan, ayrim davlat organlarining ma'lumotlar bazasi sud tizimi bilan avtomatik bog'lanmaganligi sababli, sudya zaruriy axborotni olish uchun rasmiy xat bilan murojaat qilishga majbur bo'ladi. Bu esa sud jarayoni davomiyligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Boshqa bir dolzarb masala — bu fuqarolar va advokatlarning raqamli tizimlardan foydalana olish darajasidir. Garchi E-SUD tizimi orqali onlayn murojaat qilish imkoniyati yaratilgan bo'lsa-da, hamma foydalanuvchilar bu imkoniyatdan foydalanmayapti. Ba'zi fuqarolar va hatto ayrim advokatlar ham an'anaviy — qog'oz shaklidagi arizalarni topshirishni afzal ko'rishmoqda. Shuningdek, E-SUD orqali topshirilgan da'vo arizalarining elektron raqamli imzo bilan tasdiqlanmaganligi yoki noto'g'ri to'ldirilganligi sababli sud tomonidan qabul qilinmasligi holatlari ham kuzatilmoqda. Natijada, hujjatlarni qayta yuborish zarurati yuzaga keladi va bu esa keraksiz vaqt yo'qotilishiga olib keladi.

Shu boisdan, sud tizimi ishtirokchilari – sudyalari, sud xodimlari, advokatlar va fuqarolar o‘rtasida raqamli texnologiyalar bilan ishlash bo‘yicha tizimli o‘rgatish, tushuntirish va ko‘nikma berish ishlarini jadallashtirish maqsadga muvofiqdir. Aks holda, raqamlashtirishning ijobiy imkoniyatlari to‘liq ish bermasligi mumkin.

Sud jarayonlarida protsessual muddatlarning buzilishiga olib keluvchi muhim omillardan yana biri — bu inson omiliga doir yondashuvlarning o‘zgartirilmagani va sud amaliyotida an’anaviy usublardan voz kechishga bo‘lgan qarshilikdir. Garchi sud tizimida elektron platformalar joriy etilgan bo‘lsa-da, ba’zi holatlarda sudyalari va sud xodimlari tomonidan eski ish yuritish shakllari saqlanib qolmoqda. Masalan, taraflarga qog‘oz shaklidagi xabarnomalarni yuborish, ish materiallarining qog‘oz nusxasini majburiy tartibda talab qilish holatlari hanuzgacha kuzatilmoqda.

Vaholanki, 2021-yilda O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksiga kiritilgan muhim o‘zgartishlarga ko‘ra, fuqaro ishlari elektron shaklda shakllantirilishi va yuritilishi mumkin. Ushbu tartibga ko‘ra, ish doirasidagi barcha hujjatlar elektron shaklda taqdim etiladi, sud qarorlari va boshqa protsessual hujjatlar sudyaning elektron raqamli imzosi bilan tasdiqlanishi nazarda tutilgan.

Shunga qaramay, amaliyotda ayrim sudlar tomonidan ish yurituvining qog‘oz shaklda olib borilishi holatlari saqlanib qolmoqda. Bu esa parallel ish yuritish – ya’ni, bir vaqtning o‘zida ham elektron, ham qog‘oz shakldagi jarayonlarni olib borishga sabab bo‘lmoqda. Natijada, nafaqat ish yuritish jarayoni cho‘ziladi, balki protsessual muddatlarning buzilish xavfi ham ortadi.

Umuman olganda, O‘zbekiston sud tizimini raqamlashtirish jarayonida protsessual muddatlarga rioya etishga salbiy ta’sir ko‘rsatuvchi omillar kompleks xarakterga ega bo‘lib, ularni quyidagi toifalarga ajratish mumkin:

Texnik omillar – infratuzilmaning yetarli emasligi, internet sifati, uskuna va dasturiy vositalarning eskirganligi;

Tashkiliy omillar – kadrlarning raqamli ko‘nikmalarining yetarli emasligi, idoralararo integratsiyaning sustligi, sudyalari va sud xodimlarining yangi texnologiyalarga moslashishidagi sustkashlik;

Huquqiy omillar – elektron hujjatlar va dalillar bilan ishlash tartibining to‘liq huquqiy bazasi shakllanmagani, normativ-huquqiy tafovutlar mavjudligi;

Ijtimoiy-psixologik omillar – fuqarolar va hatto huquqshunoslarning an’anaviy ish yuritishga nisbatan afzal ko‘rishlari, raqamli xizmatlarga nisbatan qarashlarning salbiyligi.

Shu bois, sud tizimida raqamlashtirish jarayonlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish va protsessual muddatlarga qat’iy rioya etilishini ta’minlash uchun yuqoridagi omillar har tomonlama

tahlil qilinishi, ularga qarshi tizimli chora-tadbirlar ishlab chiqilishi lozim. Kelgusi bo‘limda ushbu muammolarni bartaraf etish bo‘yicha aniq taklif va tavsiyalar bayon etiladi.

Sud tizimining raqamlashtirilishi — zamonaviy davlat boshqaruvida samaradorlikni ta‘minlash, byurokratik to‘siqlarni kamaytirish va eng asosiysi, fuqarolarning adolatli sud himoyasiga o‘z vaqtida erishishini kafolatlash yo‘lida muhim qadamlardan biridir. Shu bilan birga, ushbu jarayonning muvaffaqiyati, eng avvalo, protsessual muddatlarga qat’iy rioya etilishi bilan chambarchas bog‘liqdir. Biroq O‘zbekiston Respublikasi sud tizimini raqamlashtirish jarayonida ushbu muddatlarga rioya qilinishiga to‘sqinlik qilayotgan bir qator tizimli va amaliy muammolar mavjud bo‘lib, ularni bartaraf etish muhim ilmiy-amaliy masala sifatida dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Avvalo, mavjud muammolarni tahlil qilish orqali ularga yechim bo‘la oladigan taklif va tavsiyalarni shakllantirish zarur. Quyida sud tizimini raqamlashtirish doirasida protsessual muddatlarga rioya etishga salbiy ta‘sir ko‘rsatayotgan asosiy omillar izchillik bilan yoritiladi.

Bugungi kunda raqamli sud jarayonining barqaror ishlashi texnik infratuzilmaga bevosita bog‘liqdir. Sud organlarida zamonaviy kompyuter texnikasi, tezkor internet aloqasi va xavfsiz dasturiy ta‘minot mavjudligi asosiy shartlardan biridir. Afsuski, ayrim hududlardagi tuman va viloyat sudlarida bu talablar hali to‘liq ta‘minlanmagan. Natijada, elektron sud majlislari uzilishlar bilan o‘tmoqda yoki umuman amalga oshirilmayapti, bu esa protsessual muddatlarning buzilishiga olib kelmoqda.

Shu boisdan, davlat dasturlari doirasida sud organlari texnik bazasini mustahkamlash, zaxira serverlar va muqobil aloqa vositalari joriy etish zarur. Bu, ayniqsa, texnik nosozliklar sababli yuzaga keladigan muddat buzilishlarini oldini olishda muhim rol o‘ynaydi.

Raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish faqat texnik vositalar mavjudligi bilanгина cheklanmaydi. Bunda inson omilining roli ham alohida ahamiyat kasb etadi. Sudyalar, sud xodimlari hamda advokatlarining elektron tizimlar bilan ishlash ko‘nikmalari yetarli bo‘lmasa, mavjud tizimlar o‘z funksional imkoniyatlarini to‘liq namoyon eta olmaydi. Amaliyot shuni ko‘rsatmoqdaki, ba‘zi hollarda sud xodimlari faoliyati an‘anaviy shaklidagi ish yurituviga asoslangan bo‘lib, elektron hujjatlar bilan ishlashda qiynalmoqdalar.

Mazkur holatlarni bartaraf etish maqsadida, mutaxassislar uchun elektron sud tizimlari bilan ishlash bo‘yicha maxsus trening va seminarlar tashkil etilishi, shuningdek, advokatlar va jamoatchilik uchun ko‘rgazmali qo‘llanmalar, video-darsliklar va interaktiv platformalar ishlab chiqilishi maqsadga muvofiqdir.

Elektron sud yurituvining huquqiy asoslari O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksiga 2021-yilda kiritilgan qo‘shimchalar bilan belgilab berilgan bo‘lsa-da, ayrim normativ-huquqiy jihatlar hozirgacha ochiq qolmoqda. Xususan, elektron dalillarni baholash mezonlari,

elektron murojaatlarning huquqiy kuchi va texnik nosozlik holatida muddatlarni to'xtatish mexanizmlari amaliyotda to'liq ishlab chiqilmagan.

Mazkur holatni bartaraf etish uchun, "Elektron sud yurituvchi to'g'risida" maxsus qonun qabul qilinishi lozim. Ushbu hujjatda E-SUD, my.sud.uz va boshqa tizimlar orqali amalga oshiriladigan protsessual harakatlarning huquqiy asoslari batafsil yoritilishi, texnik muammolar sabab yuzaga kelgan holatlar uchun alohida protsessual kafolatlar joriy etilishi kerak. (UNDP, 2022)

Sud jarayonining tezkor va samarali tashkil etilishi ko'p hollarda boshqa huquqni muhofaza qiluvchi organlar — prokuratura, tergov organlari, majburiy ijro byurosi bilan axborot almashishning qanday yo'lga qo'yilganiga bog'liq. Hozirda ayrim ma'lumotlar qog'oz shaklida so'ralmoqda, bu esa ortiqcha vaqtda kechadigan muloqot shaklida qolmoqda.

Shu munosabat bilan, yagona elektron platformani shakllantirish, idoralar o'rtasidagi avtomatik ma'lumot almashinuvini yo'lga qo'yish lozim. Masalan, sud qarorining kuchga kirishi bilan avtomatik tarzda ijro byurosiga yuborilishi, tergov jarayonida sud sanksiyalarining masofadan turib elektron tasdiqlanishi kabi imkoniyatlar amaliyotga keng tatbiq etilishi zarur.

Hozirgi E-SUD tizimida ish yuritish bosqichlari aks ettirilgan bo'lsa-da, protsessual muddatlarga rioya etilishini avtomatik nazorat qilish tizimi to'liq shakllanmagan. Bu holat ayrim ishlarning cho'zilishiga, sud majlislarining asossiz kechiktirilishiga olib kelmoqda.

Xulosa. Mazkur muammoni bartaraf etish uchun, E-SUD tizimiga avtomatik monitoring moduli joriy qilinishi lozim. Ushbu modul ish bo'yicha qonuniy muddatni kuzatib boradi va muddat tugashiga yaqin bo'lgan hollarda sudya va sud rahbariyatiga avtomatik ogohlantirish yuboradi. Bundan tashqari, muddatlar buzilishi bo'yicha statistik tahlillar yuritilib, bu haqda Oliy sudga davriy axborot taqdim etilishi ham sud jarayonlarining intizomini oshiradi.

Elektron sud tizimlarining amaliy natijadorligi fuqarolar va advokatlarning bu tizimlardan qay darajada foydalanishiga ham bog'liqdir. Afsuski, ko'pchilik hali-hanuz bu tizimlarga yetarli e'tibor bildirmayapti, bu esa yana an'anaviy uslublarga qaytishga olib kelmoqda.

Shu sababli, E-SUD va boshqa raqamli platformalarning afzalliklarini ommaga keng tushuntirish zarur. Bunda video qo'llanmalar, infografik materiallar, yengil tilda yozilgan yo'riqnomalar va mobil ilovalar orqali axborot tarqatish samarali usul bo'lishi mumkin. Elektron shakldagi murojaatga davlat boji bo'yicha chegirmalar joriy qilish esa foydalanuvchilarni raqamli tartibga o'tishga rag'batlantiradi.

Sud tizimini raqamlashtirish orqali protsessual muddatlarga rioya etilishini ta'minlash masalasi kompleks yondashuvni talab qiladi. Yuqorida keltirilgan texnik, tashkiliy va huquqiy tavsiyalar amalga oshirilsa, nafaqat muddatlarning buzilishi kamayadi, balki fuqarolarning odil sudlovga o'z vaqtida erishish huquqi real kafolatga aylanadi. Bu esa, o'z navbatida, sud tizimining

xalq ishonchiga sazovor bo‘lishi, adolat va huquqiy barqarorlikning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. BMT Taraqqiyot Dasturi. (2013). E-SUD milliy elektron sudlov tizimi haqida hisobot. Toshkent: UNDP Uzbekistan.
2. Karimov, A. (2022). O‘zbekiston sud tizimida raqamlashtirish islohotlari: natijalar va istiqbollari. Toshkent: Adolat nashriyoti.
3. Oliy sud. (2020). Sud tizimida elektron boshqaruvning joriy etilishi bo‘yicha hisobot. Toshkent.
4. Oliy sud axboroti. (2014). Zangiota tumanlararo sudida E-SUD tizimi sinov natijalari. Toshkent.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni PF–4459. (2012-yil 2-avgust). Sud tizimiga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish to‘g‘risida.
6. Toshpulatova, M. (2021). Raqamli texnologiyalar va sud islohotlari: muammolar va imkoniyatlar. “Huquq va hayot” jurnali, №3, 45–51.
7. USAID. (2014). Rule of Law in Uzbekistan: Partnership for Development Project Report. Washington D.C.
8. Vazirlar Mahkamasi qarori №346. (2012-yil 10-dekabr). Sud tizimini raqamlashtirishni rivojlantirish to‘g‘risida.